"भुक्तम्भोग्यन्तथाक्रान्तं विद्धं पापग्रहेण च । शुभाशुभेषु कार्येषु वर्जनीयं प्रयत्नतः" खरोदयवाक्याच्च अस्य कर्मकार्येषु वर्ज्यतया चतुर्दशयुग्मानामिहोक्तिः" अत्रापवादः "ऋक्षाणि क्रूरविद्धानि क्रूरभुक्तादिकानि च । भुक्ता चन्द्रेण भुक्तानि शुभार्हाणि प्रचक्षते" । सु०चि० "क्रूरग्रहैर्विद्धानि ऋक्षाणि तथा क्रूरैर्भुक्तानि त्यक्तानि । आदिपदात् क्रूरैराक्रान्तानि क्रूरैर्गन्तव्यानि च त्रिविधोत्पातैर्दूषितानि ज्ञेयानि तानि यदि चन्द्रेण भुक्ता भुक्तानि तदा शुभार्हाणि प्रचक्षते वदन्ति मुनय इति शेषः । यदाह वात्स्यः "भुक्तम्भोग्यन्तथाक्रान्तं विद्धं पापग्रहेण भम् । मङ्गलेषु च कार्येषु यत्नतः परिवर्जयेदिति" । वसिष्ठोऽपि "उत्पातभङ्गहणभङ्गरविद्धस्थितञ्च यत् । दहत्येव शुभं कर्म राघवाग्निशरोम्बुधिमिति"। शार्ङ्गीये "क्रूराश्रितक्रूरविभुक्तविद्धक्रान्तव्यधिष्णेषु कुमारिकाणाम् । वदन्ति पाणिग्रहणे मुनीन्द्रावैधव्यमवर्द्धिभिरेवमाहुरिति"। अस्यापवादमाह केशवार्कः । "उत्पातपापग्रहदूषितभं यदीन्दुराक्रम्य पुनर्भुनक्ति । तदा तदर्हद्विल मङ्गलेषु त्यजेत्समाक्रान्तधनूरवीन्दोरिति" । अयमवधिराक्रान्तनक्षत्रभिन्नविषयो वेदितव्यस्तत्र हि चाण्डालधृतहस्तस्नानवच्चन्द्रभोगस्यानिर्णेजकत्वात् । तदुक्तं शार्ङ्गीये "यद्विष्णुग्रन्थोपसंयुक्तं स्यात्तथापीन्दुसंयुतम् । शुभकार्येषु तत्त्याज्यमन्यकर्मसु सिद्धिदम् । यथा हि चाण्डालधृतैकहस्तो मज्जन्गाधेऽपि सरित्प्रवाहे । भवेत्र पूतः शशिभोगतोऽपि तथा न शुध्येदुडु पापयुक्तम् । स्पृष्टा गते तु चाण्डाले शुद्धिराप्लवनाद्यथा । तथा भुक्त्वा गते क्रूरे चन्द्रभोगाद्विशोधनमिति । अतएवोक्तं वसिष्ठेन "गन्तव्यधिष्ण्याद्भुवि भुक्तभं यत् क्रूरैर्महोत्पातविदूषितञ्च । चन्द्रोपभोगादमलन्तदानीं शुभेषु कार्येषु शुभप्रदं चेति । एतच्च सामान्यन्यायत्वात् क्रूरविद्धे भे चन्द्रभोगादपि शुद्धिर्नास्तीत्युक्तम् यत्तु नारदेनोक्तम् "ग्रहणोत्पातभन्त्याज्यं मङ्गलेषु प्रयत्नतः । यावच्च रविणा भुक्त्वा भुक्तन्तद्दग्धकाष्ठवदिति" "तद्यावद्वचनं वापनिकमिति" न्यायेन ग्रहणोत्पातभयोः षण्मासपर्यन्तं निषेधस्ततोऽपि यावद्रविणा भुक्त्वा न त्यक्तन्तावत्त्यजेत् तत्रापि चन्द्रग्रहण एव सूर्यग्रहणोपनक्षत्रस्य तु षण्मासानन्तरं सूर्यभोगासम्भव एव अतो न क्रूरभुक्तादौ रविभोगापेक्षा उत्पातभस्य चन्द्रोपभोगोऽप्यावश्यको वसिष्ठवाक्यालोचनात् । अत्र क्रूरवेधे निखिलभं त्याज्यं न चरण एव । तदुक्तं कश्यपेन "क्रूरविद्धयुतन्विष्णुं निखिलं नैव पादतः । अन्यैरपि गुणैर्युक्तं सर्वदोषविवर्जितम् । त्यजेदनर्घमाणिक्यङ्गलङ्कोपहतं यथेति" अयञ्च क्रूराधिष्ठितत्वे दोषः क्रूरग्रहचन्द्रयोरेकराशिस्थत्वे वेदितव्यः । यदा तु चन्द्रः प्रथमपादे क्रूरग्रहश्च तृतीयपादे एवं सति राशिभेदोऽपि जायते तदा क्रूरग्रहाधिष्ठितत्वदोषोनास्तीति ध्येयम् । उक्तञ्च ज्योतिर्निबन्धे ।"एकस्मिन्नपि धिष्ण्ये भिन्ने राशौ खलग्रहे शशिनि । तच्चन्द्रं कुर्याद्विवाहयात्रादिकं सर्वमिति" यथा मृगशिरसि प्रथमे पादे चन्द्रः तृतीये क्रूरग्रहः तत्र सत्यप्येकनक्षत्रत्वे राशिभेदोद्वयोरिति पी० धा० ।

अथ लत्तादोषः । "त्रराङ्कपूर्णेन्दुसिताः स्वपृष्ठे भं सप्तगोजातिशरैर्मितं हि । संलत्तयन्त्येऽर्कशनीज्यभौमाः सूर्याष्टतर्काग्निमितं पुरस्तात्" सु०चि० ।

"सप्त प्रसिद्धाः गावोनव जातयोद्वाविंशतिः शराः पञ्च एतैर्मितम्भम् स्वाक्रान्तनक्षत्रात् त्रराङ्कपूर्णेन्दुसिताः स्वपृष्ठे संलत्तयन्ते यथा बुधः सप्तमं, राहुर्नवमं, पूर्णेन्दुः पूर्णिमान्तचन्द्रोद्वाविंशम्, तच्च गतकृष्णपक्षे पञ्चमी षष्ठीसप्तमीनामन्यतमायां सम्भवति । शुक्रः पञ्चमं स्वपृष्ठे लत्तयतीत्यर्थः अर्कशनीज्यभौमाः क्रमेण पुरस्तादग्रे सूर्याष्टतर्काग्निमितं संलत्तयन्ते यथा सूर्यः स्वाक्रान्तनक्षत्राद्द्वादशं, शनिरष्टमम्, गुरुः षष्ठम्, भौमस्तृतीयभम् अग्रतोलत्तयतीत्यर्थः । यदाह नारदः "पुरतः पृष्ठतोऽर्काद्या दिनर्क्षं लत्तितञ्च यत् । अर्काद्गतिगुणाङ्कर्क्षं वाणाष्टनवसङ्ख्यभमिति, सूर्यः पुरतः, चन्द्रः पृष्ठतः एवं क्रमेण भौमादयोपि पुरतः पृष्ठतश्च लत्तयन्तीत्यर्थः । वराहोऽपि "सूर्योद्वादशमष्टमं षष्ठं गुरुरवनिजस्तृतीयन्तु । संलत्तयति दिवाकरपुत्रोऽष्टममग्रतः पादैः । पश्चाद्द्वाविंशतिमम्भौमेन्दुस्तु पञ्चमं शुक्रः । स्वर्भानुरपि नवमं सप्तममृक्षं शशाङ्कसुत" इति प्रत्येकं वेधफलमाह सएव ।"रविलत्ता वित्तहरी मित्यङ्गौजी विनिर्दिशेन्मरणम् । चान्द्री नाशङ्कर्याद्बौधी नाशं वदत्येव । सौरी मरणं कथयति बन्धुविनाशं बृहस्पतेर्लत्ता । मरणं लत्ता राहोः कार्यविनाशम्भृगोर्वदन्तीति"नन्वग्रलत्ता वा पृष्ठलत्ता वा वक्तव्या किमिति न द्वैरूप्यकथनम् । अत्र समाधत्ते केशवार्कः" "इति सति द्युसदामभिलत्तने यदनुलत्तनमुक्तमृषिभिर्जैः । तदुडुपश्चिमपूर्व्यविभागयोरनधिकाधिकदोषविवक्षयेति" । अत्र राहोः सदा वक्रिवाक्षत्रमगणना क्रमेणैव ग्राह्या यथाश्विन्यां राहुः तदा अश्लेषां लत्तयति । सम्मुखलत्ता